

Aki emlékező alkalom nélkül is közöttünk él

Kovács Máté emlékülés Debrecenben

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Komputergrafikai és Könyvtárinformatikai Tanszéke, a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára és a KLTE informatikus könyvtáros szakos hallgatóinak Kovács Máté Köre Kovács Máté születése 90. évfordulója alkalmából emlékülést rendezett 1996. október 28–29-én Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen.

A régió szülötte, s ahhoz életútja során oly sok szállal kötődő Kovács Máté korának nagyformátumú művelődéspolitikusa volt. Munkássága kiemelkedő a könyvtártudomány elméleti fejlesztésében, a hazai közoktatás- és könyvtárpolitika alakításában, a korszerű egyetemi szintű könyvtárosképzés kimunkálásában. Széleslátókörű humanista a szó klasszikus értelmében, szakmai és emberi példaképe munkatársainak, tanítványainak, akik ma szerte az országban igyekeznek megfelelni a kor kihívásainak.

A KLTE a hazai könyvtárosképzés új bázisaként a legmodernebb eszközrendszert állítja a könyvtárügy leendő szakembereinek korszerű képzése, felkészítése szolgálatába. Az egyetem megtisztelő kötelességeinek tekintette a könyvtáros szakma történeti értékeinek, az egyetemi szintű könyvtárosképzés haladó hagyományainak ápolását, tudományos problémáinak gondozását az emlékülés megszervezésével. A rendezők ennek keretében kívánták felidézni Kovács Máté alakját, bemutatni mindazoknak, akik nem ismerhették Őt, közöttük a felnövekvő új könyvtáros generációnak. Szellemi öröksége ápolására tudományos ülést rendeztek, ahol lehetőség nyílt a szakma kutatóinak, a különböző könyvtári munkaterületeken dolgozóknak, a könyvtárosképzés oktatóinak és a hallgatóknak könyvtárpolitikai, könyvtártudományi kutatásairól, aktuális könyvtári feladatok megoldásával, a könyvtárak fejlesztésével kapcsolatos elképzeléseikről szólni.

A rendezvény céljai között szerepelt a különböző régiók felsőfokú intézményeiben tanuló könyvtár szakos hallgatók egymáshoz való közelebb kerülése, s a szakma jelen levő képviselőivel való találkozása, s – Kovács Máté szellemében – a szakmai elkötelezettség, szakmai egység erősítése.

A kezdeményezés széleskörű támogatásra talált: a rendezvény felett védnökséget vállalt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a szaksajtó segítette a könyvtáros társadalom figyelmé felhívását az eseményre, az Országos Széchényi Könyvtár, a hajdúszoboszlói Bocskai Múzeum és Kovács Máté családja a Kovács Máté hagyaték értékes darabjaival segítette az emlékkiállítás megrendezését. A rendezvény megvalósulásához anyagi segítséget nyújtott a pályázatok pozitív elbírálásával a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakkollégiuma, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Könyvtári Osztálya, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Elnöksége, a Debrecen Megyei Jogú Város Közgyűlésének Kulturális Bizottsága, a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára és a KLTE Matematikai és Informatikus Intézete – köszönet érte.

Az emlékező szekció közönsége

A rendezvény lebonyolításában a KLTE informatikus könyvtáros szakos hallgatói Kovács Máté Köre tagjai segédkeztek. Az emlékülés mintegy 120 résztvevője a KLTE aulájában gyülekezett, ahol Kovács Máté életútját és munkásságát reprezentáló bibliográfiát vehettek át a rendezőktől. A plenáris ülést Babits Mihály: Rítmus a könyvről c. versével vezette be Frikk Anita V. évf. hallgató, az emlékülést Dr. Bazsa György, a KLTE rektora nyitotta meg, majd Dr. Poprády Géza, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója a Magyar Könyvtárosok Egyesülete nevében, s Dr. Sóvágó László Hajdúszoboszló – Kovács Máté szülővárosa – polgármestere köszöntötte.

Ezt követően Kovács Máté munkássága egy-egy kiemelkedő területéről hangzottak el értékes előadások. Dr. Kertész Gyula, az OSZK osztályvezetője az OSZK-ban található kéziratos hagyaték alapján rajzolta meg Kovács Máté gazdag életútját, sok eddig ismeretlen részletét tárva a hallgatóság elé. Dr. Bényei Miklós a KLTE Komputergrafikai és Könyvtárinformatikai Tanszéke docense a művelődéspolitikus Kovács Máté életének azt a négy évet (1946–1949) mutatta be, melyet a vallás- és közoktatási minisztériumban töltött – két évig politikai államtitkárként. Itt a magyar nevelés- és művelődéspolitikus meghatározó személyeként jelentős szerepet játszott pl. a 8 osztályos általános iskola létrehozásában, népkönyvtárak szervezése megindításában. Dr. Fülöp Géza, Kovács Máté egyik legközelebbi munkatársa, az ELTE Könyvtártudományi és Informatikai Tanszéke nyugalmazott vezetője Kovács Máté könyvtárelméleti koncepcióját változtatta Könyvtártudomány és bibliológia címmel. Kovács Máté azon kevesek közé tartozott, – mondta előadásában, akik önálló és újszerű szemlélettel vizsgálták a könyv- és könyvtári kultúra minden területét, s közülük is kiemelkedett hazai

és nemzetközi viszonylatban is eredeti mondanivalójával, amikor egy szociológiailag megalapozott, rendszerelméletileg logikusan felépített, a korszerű kommunikációelmélet eredményeit érvényesítő komplex tudományág alapjait rakta le. Korompai Gáborné dr. a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára nyugalmazott osztályvezetője Kovács Máté pályájának 1949–1956. közötti szakaszáról szólt, amikor a debreceni Egyetemi Könyvtár igazgatójaként tevékenykedett. Vezetése alatt vált a könyvtár a magyar nyomtatványok második nemzeti gyűjtőhelyévé, szellemi műhellyé, a bibliográfiai tevékenység egyik hazai könyvtári központjává. A könyvtárba összegyűjtött kiváló szellemi erők közreműködésével kialakította a tudományos nagykönyvtár egyik modelljét, a könyvtár ma is a Kovács Máté és szellemi örökösei által meghatározott alapokon végzi munkáját.

Az ülés kedves színfoltja volt, amikor a KLTE Kovács Máté Köre tagjai köszöntötték és tiszteletbeli taggá fogadták Dr. Kovács Ilonát, Kovács Máté lányát, az OSZK osztályvezetőjét. Dr. Kovács Ilona bejelentette, hogy családja 300 000 Ft-os nyitott alapítványt hoz létre a tehetséges, de nehéz anyagi körülmények között tanuló könyvtár szakos hallgatók támogatására.

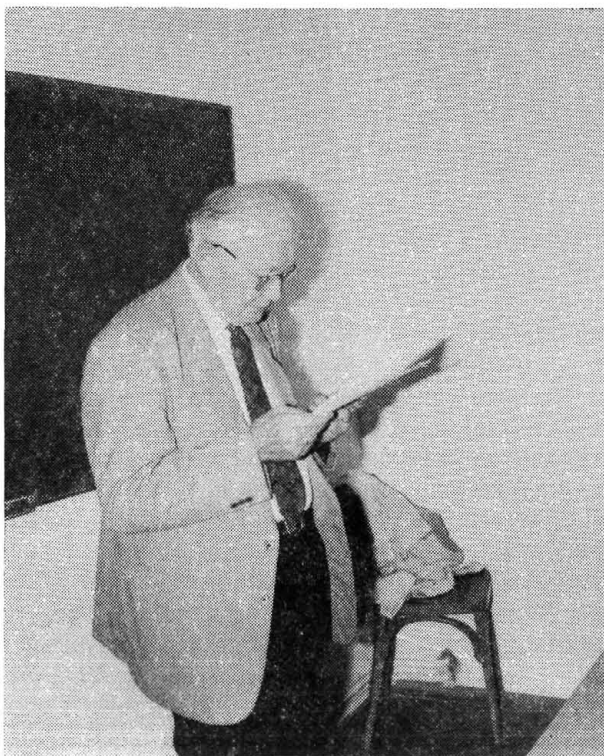
A plenáris ülést követően a résztvevők megtekintették a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára munkatársai által összeállított Kovács Máté emlékkiállítását, melyet Dr. Némedi Lajos a KLTE nyugalmazott professzora nyitott meg. A kiállítás fényképek, kéziratok, publikációk, tárgyi dokumentumok, személyes tárgyak gazdag tárházával mutatták be Kovács Máté élete főbb állomásait, munkásságát. Némedi professzor kiemelten szólt Kovács Máté érdemeiről, melyet a híressé vált és azóta is működő debreceni Nyári Egyetem szervezésében szerzett. Melegen szólt arról a 12 évről, személyes élményeiről, amikor Kovács Máté mellett, az Ő útmutatásával a Nyári Egyetem munkatársa lehetett.

A vendégeknek lehetősége volt arra is, hogy Debrecen egyik legnagyobb kulturális értékét, a Munkácsy trilógiát megtekinthessék a legavatottabb vezetéssel – Sz. Kürti Katalin bemutatásában.

Az esti baráti találkozó fénypontja a debreceni könyvtárszakos hallgatók (KLTE, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola) közös szakestje volt, ahol a régi pesti Kovács Máté által vezetett tanszéki estek hangulatát idézték fel a vidám jelenetek, monológok. A hallgatók bemutatkozását követte a résztvevők – a könyvtáros szakma kiemelkedő személyiségei, kötelező- és ajánlott olvasmányok szerzői, a hallgatók leendő munkaadói bemutatkozása, akik természetesen kevés kivételtől eltekintve Kovács Máté (és munkatársai) tanítványai! Ez a találkozó meleg, közvetlen és valóban baráti volt.

Október 29-én öt szekcióban folytatódott a rendezvény. Itt volt lehetőség egyrészt a Kovács Máté kép teljesebb megrajzolásához kapcsolódó kutatások (Pogány György: Kovács Máté és a bibliofília, Sipos Melinda hallg. (BDTKF): Kovács Máté a prágai és a berlini konferencián), és személyes élmények bemutatására (Futala Tibor: Kovács Mátéra emlékezve és emlékeztetve, Dr. Boda Miklós: Kovács Máté igazsága, Dr. Engel Pál: Pályaválasztási tanácsadás, Arnóth Károly: A karizmatikus Kovács Máté), másrészt a jelenlegi könyvtártudományi kutatások közzétételére.

A szervezők törekedtek arra, hogy kutató, könyvtáros és leendő könyvtáros együtt legyen jelen e tudományos ülészen. Az öt szekcióban 30 szerző 28 előadása hangzott el, ezek között 14 hallgatói munka szerepelt, főként a szom-

Boda Miklós

bathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola és a KLTE műhelyéből, de elhangzottak előadások az ELTE, az ELTE Tanárképző Főiskola, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola és a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola hallgatóitól is.

Az előadások témái széles spektrumát adták a könyvtáros szakmának. A *történeti* közelítést képviselte Dr. Boda Miklós: Zrinyi Syrenea – kötetéről tartott előadása és Nagy Júlia hallg. (ELTE TKF): Akadémiai Ifjak Olvasó Egylete. *Elméleti* közelítés Dr. Cholnoky Győző; Tudomány és könyvtár szimbiózisa, Dr. Kormos János: Könyvtár – rendszer – szervezés előadásai. A *bibliográfia* témát képviselte Daniel Benediktsson: A bibliográfiai információ szemiotikai értékelésének trendje c. előadása. *Olvasásszociológia* – Dr. Suppné dr. Tarnay Györgyi: Könyvtárszakos egyetemi hallgatók könyvtárhasználati kultúrája, könyvtárképe. *Könyvtártan* – Dr. Virágos Márta: Orvostanhallgatók könyvtár-informatika oktatása problémaorientált megközelítéssel. *Könyvtári feldolgozás* – Medveczki Marianna hallg. (KLTE): Az online katalogizálási rendszer bevezetésének problémái a KLTE könyvtárában. Könyvtárosképzés – Dr. Hangodi Ágnes: Speciális képzési irányok a könyvtárosképzésben, Boda István: Könyvtárak gépesítése támogatása a könyvtárosképzés felől. A könyvtárosképzésről hallgatói szemmel – Horváth Emőke (ELTE), Kalydy Dóra (BDTKF), Boros Edina (KLTE), Ádám

Andrea (KFRTKF), Hugyecz Mihály (BGYTKF) szóltak. Szaksajtó – Dr. Rác Ágnes–Feimer Ágnes: 25 éves a magyar könyvtárügy angol nyelvű referáló lapja. *Külföldi tapasztalatok* – Kalydy Dóra hallg.: Felmérés a minőségi szolgáltatásokról a Közép-európai Egyetem Könyvtárában, Nagy Andrea hallg. (BDTKF): Listen TEMPUS Jep – hallgatói szemmel, Varga Tünde hallg. (KLTE): Leendő könyvtárosként a birminghami könyvtárakban, Pócze Márta hallg. (BDTKF): Szombathelyi hallgatók Stuttgartban. *Hallgatói szakmai szervezetek* – Bubnó Katalin–Harcza Edit hallg. (KLTE): Kovács Máté szellemiségének továbbélése a KLTE Kovács Máté körében, Muri Edit hallg. (BDTKF): A Szombathelyi Könyvtáros Hallgatók Egyesületének tevékenysége.

Az elhangzott előadások, remélhetően már a közeljövőben a KLTE Egyetemi és Nemzeti Könyvtára kiadásában önálló kötetben is hozzáférhetővé válnak az érdeklődők számára.

*

Végül egy személyes megjegyzés. Én is azon szerencsések közé tartozom, akik egyetemi éveiket az ELTE BTK IV. emeletén a „Máté” vezette, az egyetem zűrzavarában otthont adó Könyvtáros Tanszékhez tartozva élhették. Mindenki életében meghatározók az egyetemi évek. Mi, akik azonban a könyvtárosi pályát választottuk, a szakismereteken túl barátságot, emberséget, egymásrafigyelést, hivatásszeretetet, nyitottságot és szakmai, emberi megújulást is tanultunk. Ez utóbbiak bőven kárpótolnak bennünket az úgy látszik, máig „hátrányos helyzetű” pálya választásáért. Ez az indítás ad erőt és biztonságot ahhoz, hogy tegyük, amit tennünk kell, s hogy erre biztassuk és segítsük a következő könyvtáros generációt is. Úgy érzem, Kovács Máté szellemisége, amely tudatosan, vagy anélkül kíséri és meghatározza munkánkat, e rendezvényen megérintette a jelenlevő hallgatókat is.

Dr. Suppné dr. Tarnay Györgyi

Könyvtártudomány és bibliológia*

(Kovács Máté könyvtárelméleti koncepciója)

A könyv- és könyvtárkultúra problémáival foglalkozó szakirodalom sem külföldön, sem Magyarországon nem bővelkedik elvi szinten megfogalmazott, e századok óta társadalmilag fontos gyakorlati tevékenységet elméletileg megalapozó és elemző írásokkal. Kovács Máté könyvtárelméleti munkásságáról és koncepciójáról azért kell szólnunk, mert azon kevesek közé tartozott, akik önálló és újszerű szemlélettel vizsgálták a könyv- és könyvtári kultúra gazdag és szerteá-

* Elhangzott 1996. október 28-án, Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen a Kovács Máté születésének 96. évfordulója alkalmából rendezett emlékülésen.

gazó témakörének szinte minden területét, s közülük is kiemelkedett – hazai, de külföldi viszonylatban is – eredeti mondanivalójával, amikor egy szociológiailag megalapozott, rendszerelméletileg logikusan felépített s a korszerű kommunikációelmélet eredményeit e területen érvényesítő komplex tudományág elvi alapjait lerakta, a fogalomkörébe tartozó ismeretterületeket sokoldalúan számbavette, és ezek összefüggéseit, funkcionális kapcsolataikat, rendszerüket logikusan körvonalazta.

Futala Tibor már 1982. szeptember 21-én, Kovács Máté születésének 75. és halálának 10. évfordulója alkalmából itt Debrecenben rendezett emlékülésen tartott előadásában felhívta a figyelmet arra, hogy az „ő könyvtártudománya, bibliológiája... sohasem volt ... poroszos „polcológia”, különféle segédtudományokból készített misztikus örlemény, de a különböző segédtudományok skatulyáinak valamiféle közös konténerbe való begyömöszölése sem, hanem a társadalmi kommunikáció egyik, a többivel bonyolult kapcsolatban álló része, amelyben tényleges törvényszerűségek uralkodnak.”¹

Hogy Kovács Máté elméleti eredményeinek újszerűségét, a könyvtártudomány történetében elfoglalt helyét, kiemelkedő historiográfiai jelentőségét érzékeltetni tudjuk, nagyobb történeti távlatból kell indítani fejtegetésünket.

A könyvtártudománynak, mióta e fogalom a szakirodalomban használatban van, azaz a 18–19. század fordulója óta napjainkig kétfajta koncepciójával, értelmezésével, illetve előfordul, hogy ezek kombinációjával találkozunk.² Az egyik, amelyet Martin Schrettinger, a müncheni bajor udvari könyvtár könyvtárosa fogalmazott meg először 1808-ban „Versuch eines vollständigen Lehrbuches der Bibliothek-Wissenschaft” című kézikönyvében (a címben fordul elő először a „könyvtártudomány” kifejezés) a könyvtári szervező és feldolgozó tevékenységet, azaz a mai könyvtártant tekinti a könyvtártudomány tárgyának és vizsgálandó feladatának.³ Ez az állásfoglalás az európai nagy nyilvános és közkönyvtárak szervezése korában, a francia forradalom időszakában fontos megállapítás és társadalmi szükségletet kielégítő célkitűzés volt.

A másik koncepció szerint, amely az ezt megelőző korszakban alakult ki, amikor a régi, értékes kéziratokra, az ősnymtatványokra, a könyvművészeti értékek megismerésére és bibliográfiai számbavételére irányult a könyvgyűjtők, a bibliofilek és a szakemberek figyelme és érdeklődése, a könyvtáros feladata a könyvtörténeti, könyvismereti, könyvtártörténeti, tudománytörténeti szakanyagot a legátfogóbban Michael Denis, a bécsi udvari könyvtár könyvtárosa, nagy jezsuita tudós, a Theresianum tanára (itteni könyvismereti előadásainak hallgatója volt gróf Széchényi Ferenc is) tekintette át és foglalta össze „Einleitung in die Bücherkunde” című, 1777–78-ban megjelent kétkötetes művében.

A Schrettinger-féle felfogás a könyv útját tulajdonképpen az intézményen belül, a könyvtárban, a Denis által összegzett álláspont pedig ugyanezt szélesebb körben, a társadalomban vizsgálja.

E két koncepció, a könyvtártani ill. a könyvtörténeti és bibliográfiai felfogás párhuzamosan egymás mellett élt a 19. századi szakirodalomban. Könyvtártudománynak – Schrettinger nyomán – szinte a 19. század végéig csak a könyvtári szervező munka elméletét, a könyvtártant tekintették a gyakorlati szakemberek – főleg Németországban.⁴ Ugyanakkor 1886-ban a göttingeni egyetemen könyvtári segédtudományok elnevezésű tanszék alakult, amelynek keretében a könyv-

történeti ismereteket oktatták (írástörténet, könyvtörténet, kézírattan, ősnyomatványismeret); a szakemberek által könyvtártudománynak tekintett és nevezett szervezési, könyvtártani ismeretek pedig kimaradtak az egyetemi képzésből.

A nyomdatechnikai fejlődés nyomán a 19–20. század fordulójára óriási könyv- és sajtótermelés bontakozott ki, a könyv- és könyvtárhasználók, az olvasóközönség száma tetemesen megnövekedett, összetételét tekintve differenciálódott, a könyvtárak száma erősen megszorodott, különböző típusaik alakultak. Nemzeti és nemzetközi vonatkozásban egyaránt új feladatok álltak a könyvtárszervezés előtt, a gyakorlati könyvtárban világszerte megújult, tartalmilag lényegesen gazdagodott, de főleg az Amerikai Egyesült Államokban születtek kiemelkedő eredmények (a public libraryk fejlődése, Dewey Tizedes Osztályozása). Mindennek az eredményeként a 20. század elején a könyvtártant is elismerték felsőszintű oktatási studiumként, helyet kapott az egyetemi képzésben, előbb amerikai, majd angol, francia és olasz, végül német egyetemeken is, sőt az USA-ban önálló könyvtáros főiskolák is keletkeztek.

A szakirodalomban a következő elvi állásfoglalás fogalmazódott meg ezek után: a könyvtártudomány két egyenrangú fő alkotóeleme a könyvtörténet és a könyvtártani ismeretek. Ettől fogva a könyvtártudományról folyó vita a tudomány rendszerére koncentrálódott, azaz: mi a két ágazat egymáshoz való viszonya, milyen a súlyuk és fontosságuk, mi a tartalmuk, mi az az elvi szempont, az az elméleti alap, amely egyetlen tudománnyá kapcsolja össze őket. A vita e kérdésekről folyt a két világháború között, sőt a második világháború után is folytatódott; részt vettek benne amerikai, német, de a Szovjetunió-beli könyvtári szakemberek, teoretikusok is. Számos tudományfelosztás, rendszerezés, kimutató készült, mindezek lényegében a két korábbi stúdiumon, a könyvtörténeten és a könyvtártonon alapultak, ezeket egészítették ki újabb ismeretterületekkel, gyakran olyanokkal is, amelyeknek az ismerete a könyvtárosok számára szükséges és elengedhetetlen volt, de más szaktudományok vizsgálódási körébe tartoztak, nem a könyvtártudományéba.⁵

Minden rendszerezési kísérletnek az volt az alapvető hibája, hiányossága, hogy hiányzott belőle az átfogó, egységes, a tárgy lényegét meghatározó, a különböző területeket szervesen, logikailag és funkcionálisan összekapcsoló elvi alap, elméleti szempont. Georg Leyh német könyvtörténész és teoretikus – e rendszerezéseket bírálva – ezt már 1940-ben egyértelműen és világosan megfogalmazta: „A hiábavaló küzdelem végső oka azzal az egyszerű ténnyel magyarázható, hogy a könyvtártudomány nem más, mint egyes diszciplínák egymás mellé helyezett sorozata, amelyek nem tartalmilag, hanem csak egy alkalmi külső burok, a könyv teste által függenek össze. Hiányzik belőle az egységes szellemi mag, márpedig minden tudománynak ebből kellene kifejljenie.”⁶

E tekintetben magyar szakember, Varjas Béla jutott figyelemreméltó eredményre, amikor az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatójaként a hazai egyetemi könyvtárosképzés megszervezésére vállalkozva a tananyag meghatározása során vizsgálta a tudományág fejlődését, alapelveit, tárgyát, felosztását és rendszerét. „A könyvtártudomány elvi alapja és rendszere” című tanulmányában megállapította, hogy e tudomány a könyvekkel és a könyvtárakkal foglalkozik. A könyvtárat olyan intézményként definiálta, amely könyvek rendszerezett és cél-

tudatosan fejlesztett gyűjteménye a tudomány, a kutatás és a művelődés szolgálatában. A könyv tehát – Varjas Béla szerint – a könyvtártudomány vizsgálatának a tárgya: alakja, anyaga, előállításának a módja ugyan története során változik, de társadalmi funkciója állandó, mindig ugyanaz: emberi gondolatok megőrzője, hordozója és terjesztője. A könyvtártudomány feladata, valódi átfogó elvi alapja tehát, amely az összes idetartozó ismeretágot egybefoglalja, a könyv társadalmi funkciójának, társadalmi mozgásának a vizsgálata, az e funkciók betöltésére vonatkozó ismeretek rendszerezése, törvényszerűségeinek a megállapítása és azoknak a gyakorlatra támaszkodó elvi-elméleti továbbfejlesztése.

A könyvtártudomány vizsgálja a társadalmi funkció betöltése érdekében létrehozott intézményeket is, közülük legalaposabban a könyvtárat, amely e tekintetben a legfontosabb intézmény.

Varjas Béla koncepciója tehát a szélesebb, a tágabb könyvtártudományi álláspont kifejezője, amely – a német teoretikusok legtöbbször eltérően – nemcsak a könyvtáron belül, hanem a társadalom egészében vizsgálja a könyv útját, hatását, ismeretterjesztő tevékenységét. Előtte a külföldi szakirodalomban sem találok elméletileg ilyen megalapozott, ennyire átfogó jellegű és perspektivikus szemléletű elvi alapvetést.

Amikor azonban a rendszerezésre, a könyvtártudomány szerkezeti felépítésére vállalkozik, formális megoldásra, sablonos eredményre jut. Nem alkot új rendszert; felosztását a két hagyományos, korábbi nagy ismeretterületre építi: a könyvtörténet és a könyvtáran kategóriájába sorolja be a különböző részterületeket, ismeretágot. Az összes történeti stúdiumot a könyvtörténetbe, az elméleteket pedig a könyvtáranba. E konkrét besorolás mutatja a kategorizálás sablonos és formális jellegét, illogikus voltát: mint történeti terület a könyvtörténetbe kerül pl. a könyvtártörténet is, avagy mint jelenkori stúdium a könyvtáranba a mai könyvkiadás vagy sajtóügy. A „rendszeren” belül tehát logikailag és tárgyszerűen össze nem tartozó kategóriák keverednek egymással.⁸

Varjas elméleti konstrukciója – rendszerezésének fogyatékoságai ellenére – egy korábbi fejlődési folyamat betetőződése. Kovács Máté koncepciója viszont teljesen új alapvetés és rendszerezési kísérlet. Egészen új és más elvi szempontok szerint, – ahogy a bevezetőben említettük – modern szociológiai és rendszerelméleti alapon, továbbá kommunikációelméleti szempontok szerint vizsgálta az írásos-nyomtatásos közlésmóddal, az írással és az olvasással, a könyvvel és a könyvtárral összefüggő társadalmi folyamatokat, e folyamatok intézményeit és eredményeit annak megállapítása végett, hogy az írás-, a könyv- és a könyvtári kultúra hogyan tölti be ezeken keresztül társadalmilag meghatározott funkcióját a különböző társadalmi tevékenységi területeken, hogyan juttatja el e területekre (a tudomány, kutatás, művelődés, oktatás, nevelés, termelés, gyakorlati élet stb.) a szükséges információkat, ismereteket.

Vizsgálódásai eredményeként olyan komplex társadalomtudomány alapjait rakta le, amely külföldön is nagy figyelmet keltett, s ha voltak is ellenzői (pl. a kelet-német Horst Kunze), újszerűsége és eredeti megállapításai miatt általában kedvezően és elismeréssel fogadták nemcsak az egykori szocialista országok teoretikusai (így a lengyel Karol Glombiowski és Krzysztof Migon, vagy a szlovák Stefan Pasiar), de nyugateurópai, elsősorban francia (pl. Robert Estrival) és amerikai szakemberek is.⁹

Önálló könyvtárelméleti koncepcióját több változatban megfogalmazta, de eredetileg a Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1960. június 13–14-i, „A könyvtártudományi kutatás kérdései”-ről rendezett ankétján adta elő, majd az nyomtatásban is megjelent „A könyvtártudomány a szocialista tudománypolitikában” címmel.

A könyvtártudományi gondolkodás történetében már régtől fogva két koncepció élt egymás mellett, s ezek ebben az időben – bár szorosan összefüggtek és áthatották egymást – élesen szemben is álltak egymással. A szűkebb koncepció tulajdonképpen a könyvtárra, mint intézményre korlátozta a vizsgálatot. A tágabb úgy vélekedett, hogy a vizsgálódás tárgykörébe, azaz egyetlen tudomány területére tartozik a könyvvel mint társadalmi kommunikációs produktummal kapcsolatos minden kérdés: alakja, anyaga, előállítása, terjesztése, számbavétele, társadalmi hatása, amelyet nagyrészt és elsősorban a könyvtáron keresztül tölt be. Mindezen problémák történeti és jelenkori elméleti vizsgálata ugyanannak a tudománynak a feladata.

E tágabb koncepciót – elsősorban a latin népek nyomán – gyakran nevezték bibliológiának, azaz könyvtudománynak, amely magába foglalja a szűkebb körű könyvtártudományt is. Varjas Béla fentebb elemzett tanulmányában tulajdonképpen e szélesebb körű koncepció szerint elemezte a könyv társadalmi funkcióját, ha nem is nevezte azt bibliológiának, hanem hagyományosan könyvtártudománynak. Kovács Máté viszont bibliológiának tekintette és nevezte a maga elméleti rendszerét, pedig többet adott a korábbi, hagyományos könyvtudománynál, lényegesen továbbfejlesztette azt.

Varjas és számos bibliológus-szakíró a könyvnek és a könyv révén terjesztett információknak a társadalmi kapcsolatát, hatását egyoldalúan vizsgálta; azt, hogy hogyan érvényesül a könyv társadalmi funkciója, hogyan jutnak el az információk a könyvek, a könyvtárak révén a társadalom egészéhez, különböző rétegeihez, az egyes emberekhez, s hogyan formálják a társadalom arculatát. Kovács Máté vizsgálódása jóval tágabb, komplexebb, a könyvek, az ismeretek és a társadalom kölcsönös kapcsolatát elemzi. Számbaveszi a társadalom különböző tevékenységi területeinek a könyvek, az információk iránti szükségleteit és ezen objektív szükségletekből fakadó szubjektív igényeket is. E szükségletek és igények határozzák meg ugyanis azt a funkciót, amely ezeknek eleget kell, hogy tegyen. Így válnak szükségessé azok a szükséglet- és igényvizsgálatok, amelyeket Kovács Máté a feladatok helyes megfogalmazása, meghatározása végett elengedhetetlennek tart.

Említettük, hogy rendszerekben, összefüggésekben gondolkodott. Horváth Tibor írja rá mint professzorra emlékező esszé-szerű írásában, hogy az „a korosztály, amely megélte egyetemre kerülését, és előtte is hallgatott előadásokat, meglepődve tapasztalta a szemléletmódnak ezt a változását. Az addig egyedileg kezelt könyvtárak az ő interpretálásában hirtelen nagyszabású intézményrendszerré álltak össze, a róluk való ismeret, a tudástöredékek pedig egységes szemléletté. Rendszerszemléletű volt...”¹¹

E rendszerszemlélet érvényesült gondolkodásában akkor is, amikor a társadalom információszükségletének a kielégítését elemezte. Nem pusztán a kiadványokat önmagukban tekintette információforrásoknak és -közvetítőknak, a különböző közlésmódok, közlési rendszerek együttes feladatának tartotta a társa-

dalmi kommunikációs feladatokat ellátását, attól függően, hogy melyik közlési rendszer milyen információk szolgáltatására a legalkalmasabb. Ilyen vonatkozásban tehát koncepciója más, szélesebb körű és komplexebb volt a hagyományos bibliológiai, könyvtudományi szemléletnél, a társadalmi közlési folyamatos, közlési rendszerek összefüggéseit, együttes és speciális kommunikációs lehetőségeit vizsgálta. (Meg kell jegyeznünk, hogy a kortárs hazai szakemberek közül Sebestyén Géza volt az, aki – a könyvek mellett – nagy jelentőséget tulajdonított a modern technikai közlésmódok, – pl. a film, a rádió és a televízió – informatikai, kommunikációs jelentőségének.¹² – A kitűnő szakember halálának 20. évfordulójáról ebben az esztendőben feledkezett el megemlékezni a szakma.)

Kovács Máté felismerte és világosan látta, hogy a különböző közlési rendszerek nem megsemmisítő versenytársai egymásnak, hanem kölcsönösen kiegészítik egymás kommunikációs tevékenységét és eredményeit; minden újonnan létrejövő modern technikai közlésmód gazdagítja az addigi lehetőségeket, esetleg átvesz a korábbiaktól közlési funkciókat, s mindennek az eredményeként a társadalmi közlési rendszere átalakul, megújul.

Az 1950-es, 1960-as évek fordulóján a film, a rádió, de elsősorban a televízió világszerte történt óriási elterjedése és korszerű fejlődése nyomán – főleg az Amerikai Egyesült Államokban – egy időre lényegesen visszaesett a színház- és mozilátogatások száma, de különösen a könyvtári olvasóké és a könyvvásárlóké. Az amerikai művelődésszociológusok körében egyfajta válsághangulat keletkezett, azt az álláspontot fogalmazták meg, hogy az írásos-nyomtatásos közlésmód az újabb technikai kommunikációs lehetőségekkel szemben nem tarthatja meg azt a kiemelkedő helyzetét, amelyet a korábbi természetes közlésmódokkal szemben (pl. beszéd, ének, mozdulat) kivívott, sőt visszaszorul, elveszti korábbi jelentőségét, némely szociológusok szerint, legismertebb közülük a kanadai Herbert Marshall McLuhan (1911–1980), aki „The Gutenberg-Galaxy” című 1962-ben megjelent művében jutott arra a következtetésre, hogy vége a Gutenberg-galaxisnak, azaz az írásos-nyomtatásos kultúrának.¹³ Kovács professzor az 1962-ben megjelent munkára, tulajdonképpen megjelenése előtt már két esztendővel „válaszolt” 1960 júniusában elmondott előadásában, amikor a különböző közlési rendszerek egymás mellett éléséről, egymást kiegészítő funkciójáról az előbbieket, az írásos-nyomtatásos kommunikáció változatlanul nagy társadalmi jelentőségéről a következőket mondta: „sajátos adottságainál fogva a legalkalmasabb a tudattartalmak legmagasabb fokú kifejezésének szabatos, tömör, pontos meg rögzítésére, megőrzésére, szinte korlátlan felhalmozására és széles körben való hozzáférhetővé tételére, valamint gyors és könnyű átörökítésére.”¹⁴

Kovács Máté a különböző közlésmódok, kommunikációs rendszerek közül – vizsgálódásának céljából, tárgyköréből és jellegéből adódóan – természetesen az írásos-nyomtatásos közlésmódot, kommunikációt állítja középpontba és elemzi részletesen. E kommunikációs rendszer részterületeit, tárgyköreit az alábbiak szerint határozza meg:

- 1) Az írásos-nyomtatásos kommunikáció különböző oldalai, folyamatai: azaz az írás és az olvasás. Különösen fontosnak tartja az olvasásismeret, konkrétan az olvasási folyamat pedagógiai, pszichológiai és szociológiai elemzését; ehhez különösen a lengyel bibliológiai iskola képviselőitől kapott ösztönzést és hasznos szempontokat is.

A nevezetes 1956–61-es évfolyam tagjai az ülészakon

- 2) Az írásos-nyomatásos kommunikáció különböző megjelenési formái, termékei, eredményei: az írásművek, a különböző funkciójú kiadványok és nyomtatványok.
- 3) Az írásos-nyomatásos kommunikáció különböző tevékenységi körei: a szerzői és szerkesztői tevékenység; a könyvkiadás, könyvnyomatás, sokszorosítás; a könyvkereskedelem és könyvterjesztés; a könyvgyűjtés és bibliográfia; a könyvtári munkafolyamatok; a bibliográfiai és dokumentációs tevékenység; és végül
- 4) Az írásos, nyomtatásos kommunikáció különböző intézményei: kiadó, nyomda, könyvkereskedés, a könyvtárak: magánkönyvtárak és közkönyvtárak.

Az írásos-nyomatásos közlésmód előbb számbavett folyamatainak, termékeinek, tevékenységi területeinek és intézményeinek a jellegét, minőségét és mennyiségét végső fokon minden kornak meghatározzák a társadalom szükségletei. Mindezek viszont kedvezően hatnak az őket meghatározó társadalom különböző tevékenységi területeire, emelik azok fejlettségi szintjét, hozzájárulnak a társadalmi értékek gyarapodásához és minőségi alakulásához. E változás jellegét, intenzitását hivatottak megállapítani az írásos-nyomatásos kommunikáció eredményességét számbavevő hatásvizsgálatok, amelyek fontosságát kiemelten hangsúlyozta Kovács Máté.

A maga újszerű bibliológiai koncepciójának, amely tehát a különböző kommunikációs rendszerek keretében, de elsődlegesen az írásos-nyomatásos közlésmód tényezőjeként, alkotóelemként a könyvet, a könyvtárat és a könyvtárügyet a művelődés, a kutatás és a társadalmi gyakorlati tevékenységek összefüggés-

rendszerében vizsgálta, egzakt, kategorikus rendszerezésére nem vállalkozott; a fejlődő-alakuló, új komplex tudomány különböző ágazatait nem kívánta valamilyen – esetleg sablonos – rendszerbe erőszakolni. A tárgykör természetes tagolódását a következőkben vette számba, anélkül, hogy részletes rendszerezésbe bocsátkozott volna;

- 1) Az írás- és olvasáskultúra, a könyv- és könyvtári kultúra társadalmi alapjai és összefüggései; társadalmi szükségletek és igények, társadalmi hatás.
- 2) Az írásos-nyomtatásos közlésmód és más kommunikációs rendszerek kapcsolata; az olvasás és olvastatás pedagógiai, pszichológiai és szociológiai problémái.
- 3) A könyvkultúra: könyvkiadás, időszaki sajtó és kiadványszerkesztés; nyomdászat, tipográfia és könyvművészet, papírismeret; könyv- és lapterjesztés; a kiadványok rendszerezése és tartalmi feltárása: bibliográfia, dokumentáció (s a „rendszer” e részébe utólag szervesen beilleszthető az informatika, a számítástechnika, a számítógép alkalmazása az információtárolásban és közvetítésben). S végül
- 4) A könyvtári kultúra: a (házi) magánkönyvgyűjtemények és közkönyvtárak; a könyvtárakban felhalmozott értékek, információk tervszerű társadalmi felhasználása; a könyvtárak kapcsolatrendszere, könyvtárügy; a belső könyvtári munkafolyamatok, könyvtártan.

Mindezek az ismeretterületek vizsgálhatók és vizsgálandók elméletileg, a jelen gyakorlata alapján, s vizsgálandók történetileg a múltban.

A kommunikáció törvényszerűségeit alkalmazó bibliológiai program, az új társadalomtudomány meghatározta az egyetemi könyvtárosképzés tantervét, tartalmát és tantárgyait is Kovács Máté tanszékvezetősége idején. A Könyvtár-tudományi Tanszék ennek alapján zömében természetesen könyvtárosokat képzett, de felvette programjába a könyvkiadás és könyvterjesztés szakembereinek az oktatását, kiképzését is, és számos olyan hallgatója volt, aki e területeken dolgozott és munka mellett levelező ill. kiegészítő tagozaton végezte tanulmányait. Az sem tekinthető persze véletlennek, hogy az egykor könyvtáros-szakon tanult hallgatók közül többen kerültek művelődéspolitikai és tömegkommunikációs munkakörbe, gyakran jelenleg is a sajtó, a rádió, vagy a televízió munkatársai.

Elméleti bibliológiai tevékenységét Kovács Máté később is folytatta; kéziratok hagyatéka tanúsítja, hogy Molnár Pállal, egykori debreceni munkatársával együttműködve szöveggyűjteményt készített elő és a bibliológia tudományelméleti problémáival foglalkozott.¹⁵

A bibliológiai koncepció szellemében végezte saját tudományos tevékenységét, s e szerint jelentek meg vezetésével a tanszéki közös munkával készült kiadványok is. Jelentékeny ilyen kollektív teljesítmény „A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében” című mű 2 kötete, a kezdetektől 1945-ig. A hazai könyvnyomtatás kezdetének 500. évfordulóját „A magyar könyv 500 éve” című történeti munka előkészítésével és közreadásával készült megünnepelni a tanszéki közösség, amikor munka közben Kovács Mátét hirtelen elragadta a halál.

Ha most, több mint 25 év távlatából visszapillantunk szellemi örökségének a sorsára és utóéletére, vegyes érzelmekkel tesszük ezt. Egykori tanítványai olyan

korszerűen felvértezett tudásanyaggal, szemlélettel hagyták el az egyetemet, hogy mai könyvtárügyünk, jelentékeny könyvtáraink és tudományos tájékoztatási intézményeink legtöbb vezetője közülük került ki és munkájukat szakszerűen felkészítve, eredményesen képesek végezni napjainkban is, a pénztelenség, általában a kultúra, a művelődésügy, ezen belül a könyvtárügy alulfinanszírozása idején is.

A budapesti egyetemi tanszéken (amely tanszéknek kezdeményeznie illett és kellett volna e megemlékező ünnepség megrendezését), az e tanszéken folyó oktató-nevelő tevékenység, a tudományos munka és a külföldi kapcsolatok ápolása azonban Kovács Máté halála után sok tekintetben visszaesett, megszakadt, stagnált. Követői legtöbbje nem rendelkezett azzal a műveltséggel, szakmai felkészültséggel, művelődéspolitikai koncepcióval, hivatástudattal, pedagógiai érzékeléssel és szervezőképességgel, de szorgalommal, munkaszeretettel és munkakészséggel sem, ami az előzmények folytatásához kívánatos és szükséges lett volna. Így pl. a magyar könyvkiadás 500. évfordulójára készülö kötet nemcsak nem készült el, de már meglévő egyes részei is elkallódtak. Egyik utódja az olvasásismereti tárgyakat azzal törölte a tantervből, hogy „beszéd- és értelemgyakorlatot az egyetemen nem tanítunk.” (E studiumokat később sikerült visszaállítani.) „A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében” című mű 3., az 1945 utáni fejlődést áttekintő kötet megkezdett munkálatainak a folytatását nemtörődömség és lelkiismeretlenség akadályozta meg. A könyvtárosképzés az utóbbi időben egy-szakos a pesti tanszéken, holott nem egy külföldi országban éppen magyar példa alapján szervezték meg a kétszakos modern könyvtárosképzést. A PhD-fokozatot – akkreditáció hiányában – nem lehet megszerezni, ami hátrányos az egész könyvtárügy számára – s lehetne még folytatni. A mai budapesti tanszék nem Kovács Máté tanszéke!

Mindezeket nem ünneprontás végett mondtam el!

Kovács Máté példájának a követésére, tevékenységének a folytatására, hagyatékának a feldolgozására kívántam a figyelmet ráirányítani, s elsősorban volt munkatársait és tanítványait figyelmeztetni, hogy milyen sokkal tartozunk az egykori tudós, bölcs professzornak.

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemet, az egyetemi Komputergrafikai és Könyvtár-Informatikai Tanszéket, valamint az egyetemi és nemzeti könyvtárat tisztelet és köszönet illeti meg az emlékülés megszervezéséért és megrendezéséért.

Jegyzetek

1. Futala Tibor: Kovács Máté és a magyar könyvtárügy. = Kovács Máté emlékkönyv. Bp. 1983. 31.p.
2. Molnár Pál: Vita a könyvtártudomány viszonyáról a szocialista országok szakirodalmában. Debrecen, 1967. 107–108.p.
3. „Szilárd alapelveken nyugvó rendszeres foglalata mindazoknak a tanoknak, amelyek alapját a gyűjtött könyvanyag célszerű könyvtárrá szervezhető minden tudományos igény gyors kielégítése céljából.” Ld. Varjas Béla: a Könyvtártudomány elvi alapja és rendszere. = Magyar Könyvszemle, 1955. 1–2.sz. 2.p.
4. Ennek hatására készítette el Magyarországon Toldy Ferenc „A könyvtárban kézi könyve” című műve tervezetét (1843), majd jelent meg Kudora Károly: Könyvtárban (1893), ill. Ferenczi Zoltán: A könyvtárban alapvonalai (1903) című munkája.

5. Varjas Béla mindezeket számbaveszi, elemzi és bírálja fentebb idézett művében (ld. 2.sz. jegyzet) 5–10.p.
6. Leyh, Georg: Die deutschen Bibliotheken von der Aufklärung bis zur Gegenwart. = Handbuch der Bibliothekswissenschaft. Hrsg. von Fritz Milkau. Bd.3. 750.p., – Ld. Varjas Béla: J.m. 7.p.
7. Megjelent a 10 évi kényszerű szünet után újból induló ill. folytatódó Magyar Könyvszemlében 1955. 1–2.sz. 1–22.p.
8. Nem véletlenül írta Kóhalmi Béla a külföldi rendszerezési kísérletekkel és Varjaséval is kapcsolatban, hogy „az új szisztematika kérdését még meg kell beszélnünk.” Ld. Kóhalmi Béla: Vita a könyvtártudományról. = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1957. Bp. 1958. 82.p.
9. A volt szocialista országok könyvtártudományi tanszékeinek szakoktatási értekezletén, így az 1958. évi prágai ankéton, az 1962-i berlini konferencián és a szlovákiai Smolenicében 1965-ben rendezett konferencián vitatták meg a résztvevők a könyvtártudomány kérdéseivel kapcsolatos problémákat. Kovács Máté nézetei mindenütt nagy figyelmet keltettek.
10. Magyar Könyvszemle, 1961. évi különszám, 7–34.p., és A könyvtártudományi kutatás kérdései. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ ankétja. Budapest, 1960. június 13–14. Bp. 1961. OSZK KMK 7–34.p.
11. Horváth Tibor: Egy gondolat viszontagságai.= Kovács Máté emlékkönyv. Bp. 1983. 165.p.
12. Sebestyén Géza: A könyvtártudományi kutatás távlati tematikai terve. = A könyvtártudományi kutatás kérdései... Bp. 1961. 77–78.p., ld. még Molnár Pál: I.m. 157–158.p.
13. A mű számos nyelven megjelent és világszerte nagy vitákat keltett és ellenvéleményt, elutasítást váltott ki. Magyarul „Vége a Gutenberg-galaxisnak?” címmel jelent meg kötet, amely Halász László válogatásában, szerkesztésében, bevezető és összekötő szövegeivel közöl szemelvényeket a műből. (Bp. 1985. Gondolat.)
14. Kovács Máté: A könyvtártudomány a szocialista tudománypolitikában. = A könyvtártudomány kérdései. Bp. 1961. 15.p.
15. A hagyatékot az Országos Széchényi Könyvtár kéziratára őrzi.

Fülöp Géza

Kovács Máté szellemiségének továbbélése a KLTE Kovács Máté Körében

Mikor 1992 szeptemberében elkezdtük egyetemi éveinket Debrecenben, nagyon elveszettnek éreztük magunkat, hiszen új környezetbe kerültünk, új volt a város, s a képzési rendszer is jelentősen eltért a korábban megszokottól. Ezért is nagyon jólesett a felsőbbéves könyvtárszakos hallgatók barátságos közeledése, akik egy esti beszélgetés keretében próbálták meg nekünk segíteni a beilleszkedésben, az eligazodásban, hasznos információkkal láttak el minket a leendő szakmánkkal, s az oktatással kapcsolatban. A mai napig szívesen gondolunk vissza arra az estére.

Ez a szak akkoriban még nagyon újnak számított, mindössze 3 évfolyam volt felettünk. Ezzel együtt járt természetesen az is, hogy kevesen voltunk, így szinte mindenki mindenkit ismert rövid idő alatt.

Az első év elmúltával, a fenti tapasztalatból kiindulva, mi is fontosnak éreztük, hogy találkozzunk az új „gólyákkal”, ezért szakestet szerveztünk számukra. Emellett egyre több országos rendezvényről hallottunk tanárnőnkől, dr. Suppné dr. Tarnay Györgyitől, s lelkesítő szavai nyomán sokra el is mentünk. Ezen kezdeményezések összefogására alakult meg javaslatára 1993 májusában Kovács Máté Kör névvel öntevékeny csoportunk, melynek a tanárnő irányítása mellett

tagja a Kossuth Lajos Tudományegyetem informatikus könyvtáros szakának minden hallgatója és oktatója. Szoros szervezeti kereteink (pl. tagdíj) nincsenek, a programok tartják életben ezt a kis közösséget. Állandó funkciója csak az elnöknek és a titkárnak van, de minden rendezvénynek van évfolyamonként egy felelőse, akinek kiválasztása esetleges, nem mindig ugyanaz vállalja. Összetartozásunkat az emblémával próbáljuk megjeleníteni.

A névválasztás nem volt véletlen, hiszen Kovács Máté nagyon sok szállal kapcsolódott Debrecenhez s egyetemünkhöz. A közelben, Hajdúszoboszlón született, de középiskoláit és egyetemi tanulmányait már ebben a városban végezte, a Bölcsészettudományi Kar magyar-francia szakán tanult. A KLTE Könyvtárában gyakornokoskodott – ahol később az igazgatói feladatot látta el –, a gyakorló gimnáziumában tanított, a francia tanszéken tanársegédként dolgozott, s egyik szervezője volt a debreceni Nyári Egyetemnek. Később, igaz már Budapesten, az egyetemi könyvtárosképzést is korszerűsítette. Céljaink fokozatosan alakultak ki. A legfontosabbnak azt tartjuk, hogy a hallgatók is részt vegyenek folyamatosan a szakmai közéletben, közösséggé szerveződjünk, valamint az oktatók és hallgatók között szakmai, baráti kapcsolat alakuljon ki.

A Kör fennállása óta minden évben képviseli egyetemünket könyvtárszakos hallgató országos szakmai rendezvényeken. Így például már szinte hagyomány, hogy az utóbbi években Budapesten megrendezésre kerülő Holland–Magyar Szimpóziumokon, a Bobcatss-eken is ott van néhány könyvtárszakos hallgató, akiknek itt lehetőségük nyílik külföldi (pl. dán, német, osztrák, norvég) egyetemistákkal és neves szakemberekkel való megismerkedésre. Az angol nyelvű előadásokon hallhattak már a legújabb informatikai eredményekről, a különböző marketingmódszerekről és azok megvalósításáról is. A könnyedebb szórakozást, a személyes közeledés lehetőségét a fogadás és az esti rendezvények jelentik, amelyekről a jelenlévők mindig lelkesen mesélnek.

Természetesen nemcsak a nagyvilág felé szeretnénk nyitni. Tudjuk, hogy kis országunk viszonyait is meg kell ismernünk, hiszen hamarosan itt fogunk dolgozni. Erre a legjobb lehetőséget a Magyar Könyvtárosok Egyesületének továbbképzései adják, mivel ezeken gyakorló könyvtárosoktól szerezhetünk ismereteket, és összehasonlíthatjuk a mindennapi gyakorlatot az általunk tanultakkal. Az ilyen alkalmakon megszerzett tudás hasznos adalékot is jelent a kötelező tananyaghoz, mert a továbbképzéseknek része a szakma egy-egy neves képviselőjének előadása is legújabb kutatásairól, tapasztalatairól.

Ezért közel ötvenen tagjai vagyunk az MKE különböző szekcióinak, pl. a Közkönyvtáros, a Műszaki könyvtáros, a Gyermekkönyvtáros szekcióknak, s a Hajdú-Bihar megyei szervezetnek, ami lehetővé teszi, hogy minél több irányból, megközelítésből szerezhessünk információkat.

Ilyen sok új ismeretet adó rendezvény volt például az 1995 tavaszán Sárospatakon és Kassán, a Gyermekkönyvtáros szekció által szervezett konferencia, ahol hallhattunk a '90-es évek gyermekkönyvtárainak szakemberellátottságáról, a gyermekkönyvtárosképzésről, a gyermekirodalom mai problémáiról, s találkozhattunk szlovákiai magyar gyermekkönyvtárosokkal. Vagy 1996 tavaszán Szombathely – Burgenlandban rendezett konferencia, amely a közönségkapcsolatok gyermekkönyvtári feladataival foglalkozott.

Évfolyamunk néhány tagja a könyvtárban rendezett kiállításon

Az idei, számunkra jelentős MKE Vándorgyűlést megelőzően, ahol „segéd-személyzetként” a szervezésben, lebonyolításban is részt vehettünk, vendégként voltunk jelen Győrben, Kőrmendén, Egerben. Mindez jó előtanulmányokat jelentett a mostani Kovács Máté Emléküléshez, melynek előkészítésében, megvalósításában is vállalunk feladatokat.

A Kovács Máté Kör lehetőséget ad a hallgatóknak arra, hogy értesüljenek a külföldi ösztöndíjakról, amelyekre már sikeresen pályáztak néhányan Hollandiába, Németországba, Angliába.

Az utóbbi 2 év őszen részesei lehettünk egy önismereti és egy kreatívfejlesztő tanfolyamnak is. Ez a regionális rendezvény a Békéscsabai Megyei Könyvtár rendezésében Szanazugban zajlott le, Csongrád, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar megyei gyermekkönyvtárosok részvételével. Itt olyan módszereket, játékokat sajtálíthatunk el, amelyeket nemcsak későbbi munkánkban, de már a mostani életünkben is hasznosíthatunk.

Képzésünk színesebb tételére és kiegészítésére vendégelőadókat hívunk rendszeresen. Így például hallhattuk Nagy Attila előadását a könyvtárosok ön-bizalomhiányáról, s egy másik alkalommal a lakosság olvasási szokásairól, valamint Kövessy Gábor előadását a miskolci Szent Ferenc kórház számítógépesítésének menetéről.

Kötelező elfoglaltságainkba nem tartozik bele az ország nagy könyvtárainak meglátogatása, az ottani munkamódszerek, eszközök, jelentős, vagy a valamilyen szempontból kiemelkedő könyvállományok megismerése. Mivel ezt szükségesnek tartjuk, törekszünk rá, hogy minden évben tegyünk egy-egy ilyen céllal szakmai kirándulást. Ezen utak keretében nyertünk betekintést az Országos Széché-

nyí, az Akadémiai, az Országgyűlési, a kecskeméti Katona József Könyvtár, valamint a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Könyvtárának hétköznapi munkájába, illetve a KELLO működési rendszerébe.

Fontosnak tartjuk azt is, hogy megosszuk, továbbadjuk az év közben szerzett tapasztalatainkat, benyomásainkat, új ismereteinket a többieknek, amire természetesen nyílik lehetőség. A szarvasi hétvégéket éppen ennek megvalósítása érdekében, ezzel a céllal szervezzük. Az első napon mindig ellátogatunk valamely, a leendő szakmánk szempontjából fontos közeli intézménybe, pl. a gyomai Kner Nyomda Múzeumába, a Békéscsabai Megyei Könyvtárba. A második napot a KLTE Vízisporttelepén töltjük el ismerkedéssel, beszélgetéssel, vidám hangulatban.

Szerencsére nem kell mindig utaznunk, Debrecen is ragyogó lehetőségeket kínál ismereteink bővítésére, ami azért is különleges város, mert az általános gyakorlattól eltérően itt a városi és a megyei könyvtár külön intézményrendszer, s ezeket a típusokat helyben részletesebben is megismerhetjük.

Mivel a KLTE Könyvtára egyben nemzeti könyvtári feladatokat is ellát – ami Kovács Máté érdeme is –, így ezeket mélyrehatóbban tanulmányozhatjuk, s nemcsak használói vagyunk az itt működő Voyager integrált könyvtári rendszernek, hanem részt vehettünk és vehetünk OPAC-jának feltöltésében.

Immár ötödik éve viselik szívükön a Kör tagjai a Benczúr Gyula Kollégium könyvtárát, amely korábban csak egy nagy kupacban porosodott. Első dolgunk a különböző dokumentumok rendezése volt, majd a kölcsönzés és az állandó nyitvatartás beindításával egyidőben elkezdtük a katalogizálást, a fénymásolást, a folyóiratbeszerzést, s az állomány igényekhez való alakítását. Ez a tevékenység mindannyiunknak jó és hasznos erőpróbát jelentett, sokat tanulhattunk saját hibáinkból, a gyakorlat pedig segítette a tananyag könnyebb megértését. Alig egy év alatt, nagy örömünkre, a kollégium lakóinak egyik közkedvelt helyévé tudtuk tenni a korábban elhanyagolt könyvtárat.

Nyáron sem télenkedtünk, hiszen 1993-ban megalakult a Kovács Máté Kör alcsoportjaként a Sine nomine et al. öntevékeny kör, amely olvasótáborokat szervez az KLTE Gyakorló Általános Iskolájának felső tagozatos tanulói számára.

Ennek a körnek már nemcsak informatikus könyvtárosok a tagjai, hanem biológusok, fizikusok, történészek, pedagógia szakosok, s még jó néhány egyéb „nációból” származó hallgatók is. A Sine nomine et al. egy régi, de ma is modern gondolat köré csoportosította erőit, amelyet olvasótábornak neveznek. Ez az elég „félrevezető” elnevezés valójában egy hagyományostól teljesen eltérő, izgalmas módszerekkel dolgozó nevelő/fejlesztő pedagógiai programra utal, s korántsem holmi szürke könyvmolyoskodásra.

Itt nem egyszerű olvasgatásról van szó, bár a könyvekhez sok köze van. Az olvasótáborunkat Szarvason, szép természeti környezetben szerveztük meg immár harmadszor, elég távol a város zajától, ugyanakkor mégis közel a településhez, hogy az infrastruktúráját kihasználhassuk. A gyerekekkel tavaly előtt a reformkorban barangoltunk, tavaly az 1945 utáni korszakkal foglalkoztunk, idén pedig egy fantáziavilágot építettünk fel kis- és nagycsoportos foglalkozásokon. Ebben a 10 napban mi nemcsak a szervezési ügyeket látjuk el, (a feladatokat évközben tervezzük meg), hanem együtt is élünk – a szó legszorosabb értelmé-

ben – a gyerekekkel. Jól példázza ezt az, hogy gyakran még a hallgatók egy része számára is „titkos”, hogy mi a következő kaland.

Idén a 3 kiscsoport megalakította önálló országait, megírták a történelmüket, megszervezték társadalmukat, gazdaságukat, kialakították népszokásaikat, meseiket stb. A táborban a gyerekek készítettek terepasztalt, népviseletet, ékszerket, zászlót, pecsétet, címet, kronológiát, állami költségvetést, állat- növény-, és ásványhatározót. Részt vettek lovagi tornán, olimpián; vásároztak is, ahol nemcsak egymás portékáit vehették meg, hanem árnyfényképésztől a bájitaláruson át a jósig még sok különös helyen költhették el potykáikat (nemzetközi fizetőeszköz). Egy nagyszabású esküvő keretében pedig a három ország a népek között házassalú párral pecsételte meg a „véres” számháborút követő békekötést.

*

Ez a felsorolás inkább csak ízelítőül szolgál és a főbb vonalakat vázolja fel. A kapcsolattartás megmarad a gyerekek és a hallgatók között a táborzárás után is. Találkozókat szervezünk, levelezünk velük.

S már tervezzük a jövő nyári tábort a régi és leendő olvasótáboros gyerekek számára. Igaz, ez utóbbi terveinket a pénzhiány, mint a klasszikus probléma igen csak fenyegeti. Ebben is segítségünkre volt már több alkalommal a Magyar Garabonciás Szövetség, amelynek elnöksége elhatározta, hogy a korábban megismert képzési módszerek helyett, valóságos környezetbe helyezi a legkülönfélébb táborokat vezető és segítő embereket. Idén ősszel már negyedszer képviseltette a kör magát ilyen mentorképző táborban. Ezekben praktikusán használható ismereteket; önismereti, kreatívfejlesztő, közösségi játékokat tanulhatunk; ötleteket, gyakorlati segítséget kaphatunk a többi résztvevőtől.

A hivatástudat megalapozását, a hivatáshoz való sokszínű közelítést, az egyetemi oktatási programon kívüli ismeretszerzés lehetőségeinek széles körű megismerését, szakmai és emberi kapcsolatok építését gyakorló könyvtárosokkal – ezt jelenti számunkra a kör eddigi rövid működése. Megtanultuk, hogy fontos a nyitottság, a problémák körüljárása, a megoldási alternatívák felvázolása, a szakmában való benne élés, mert csak így követjük Kovács Máté szellemiségét, aki mindannyiunk számára példakép lehet.

Bubnó Katalin–Harcza Edit

